

ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0

The Characteristics of Good Teachers in the Age of 4.0

1

วันที่รับบทความ : 30 พฤษภาคม 2562
Received: May 30, 2019

วันที่แก้ไขบทความ : 15 มิถุนายน 2562
Revised: Jun 15, 2019

วันที่ตอบรับบทความ : 28 มิถุนายน 2562
Accepted: Jun 28, 2019

ธีรจักร วรบำรุงกุล¹

บทคัดย่อ

ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ซึ่งคุณธรรมจริยธรรมที่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียนได้ สรุปรจากการวิเคราะห์จาก 3 แหล่งสำคัญ คือ ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา ตามนัยแห่งพระบรมราชาโชวาทและพระดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มหาราช และพระบรมวงศานุวงศ์ และจากผลการวิจัยที่ครูนำมาปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับบริบท จึงเป็นลักษณะเฉพาะตัวของครูแต่ละคนสามารถสร้างให้เกิดเป็นรูปธรรมได้

คำสำคัญ : ลักษณะของครูที่ดี, ยุค 4.0

Abstract

The characteristic of a good teacher in the age of 4.0 about virtues and ethics that can be a good example to the learner, concluded by the analysis of the three main sources is the characteristic of the good teacher in the age of 4.0 from Buddhism principles, from the King's Rama IX words and royalty, and from the results of the research. The teacher has adapted to the context, it is a unique characteristic of each teacher to make a concrete.

Keywords : Characteristics of good teachers, 4.0 Era

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
Corresponding author, E-mail: theerawara@gmail.com

บทนำ

การศึกษายุค 4.0 เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของผู้เรียนที่เปลี่ยนไป โดยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นตัวกลางในการกระตุ้นการเรียนรู้ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างสรรค์นวัตกรรมและการวิจัยด้วยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และการพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี มีคุณลักษณะและทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และสมรรถนะที่สอดคล้องกับบทบาทวิถีชีวิตของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และยุทธศาสตร์ประเทศไทย 4.0 ครูเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้ไปถึงเป้าหมายดังกล่าวได้ การเป็นครูจึงต้องเป็นทั้งกายและใจ ต้องเป็นด้วยจิตวิญญาณ ต้องเป็นด้วยจิตสำนึกอันเกิดขึ้นและสั่งสมมาเพื่อชีวิตความเป็นครูอย่างแท้จริง เพราะการประกอบวิชาชีพครูมีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เป็นจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาในแต่ละระดับว่า ให้มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความรู้ความสามารถในการสื่อสาร การคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต มีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัย และรักการออกกำลังกาย มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย การอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข (ธีรังกูร วรบำรุงกุล, 2560 ก, น. 29) ครูเป็นผู้กำหนดคุณภาพประชากรในสังคม เพราะเป้าหมายหลักในการพัฒนาคนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21 คือ คนไทยที่มีปัญญาที่เฉียบแหลม (Head) มีทักษะที่เห็นผล (Hand) มีสุขภาพที่แข็งแรง (Health) และมีจิตใจที่งดงาม (Heart) เป็นการเปลี่ยนผ่านสังคมไทยไปสู่สังคมไทย 4.0 คือ สังคมที่มีความหวัง (Hope) สังคมที่เปี่ยมสุข (Happiness) และสังคมที่มีความสมานฉันท์ (Harmony) ในที่สุด (กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา, 2560, น. 21) ครูจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคนไทยเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21 และการเปลี่ยนผ่านสังคมไทยไปสู่สังคมไทย 4.0 เพราะกระบวนการพัฒนาผู้เรียนที่ครูได้ดำเนินการจะมีผลต่อการพัฒนาคนไทยให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560, 2560, น. 14)

ทั้งนี้ ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542, 2542, น. 3; อ่างถึงโน ธีรังกูร วรบำรุงกุล, 2560 ก, น. 88) การที่

จะเกิดกระบวนการพัฒนาคนไทยภายใต้กรอบการพัฒนาข้างต้นได้อย่างเป็นรูปธรรมและเห็นผลชัดเจน ครูมีบทบาทสำคัญเพราะเป็นฟันเฟืองหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในศตวรรษที่ 21 และการเปลี่ยนผ่านสังคมไทยไปสู่สังคมไทย 4.0 ลักษณะของครูที่ดีที่ควรนำมาปรับประยุกต์ใช้จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะคุณภาพประชากรในสังคม คือ ตัวพยากรณ์ความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง การศึกษา วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม วิชาชีพครูจึงควรเป็นที่รวมของคนเก่ง คนดี สามารถเป็นต้นแบบทางคุณธรรม จริยธรรม การประพฤติปฏิบัติตน การดำรงชีวิต และการชี้นำสังคมไปในทางที่เหมาะสม

กรอบในการนำเสนอลักษณะของครูที่ดียุค 4.0

ลักษณะ หมายถึง สมบัติเฉพาะตัว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, น. 1048) ของครูแต่ละคน ส่วนคำว่า “ครู” มาจากศัพท์ภาษาสันสกฤตว่า "คุรุ" และภาษาบาลี "ครุ, คุรุ" และครู คือ บุคคลผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษามีหน้าที่หลักทางด้านการจัดการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาปฐมวัย ขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาทั้งของรัฐและเอกชน เพื่อความเจริญงอกงามด้านวิชาความรู้ ความสามารถ สติปัญญา ทักษะทางสังคม การคิด การพัฒนาต่าง ๆ อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน แต่ละระดับชั้น รวมถึงให้มีการปฏิบัติและฝึกแนวทางในการทำงาน โดยใช้วิธีการสอนแบบต่าง ๆ บนพื้นฐานความรู้ ความสามารถ และเป้าหมายของผู้เรียนแต่ละคน หรือระบบการจัดการศึกษาแบบต่าง ๆ ผู้ประกอบวิชาชีพครูต้องมียุทธศาสตร์หรือมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพ มาตรฐานการประกอบวิชาชีพ หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะและคุณภาพที่พึงประสงค์ในการประกอบวิชาชีพครู เป็นการกำหนดหลักเกณฑ์คุณภาพของผู้ประกอบวิชาชีพครู และต้องมีการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ (ธีรังกูร วรบำรุงกุล, 2560 ข, น. 2) ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 จึงเป็นลักษณะเฉพาะตัวของครูแต่ละคน ในบทความนี้จึงนำเสนอลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ในเชิงคุณธรรมและจริยธรรมที่สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียนได้ในหัวข้อเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา ตามนัยแห่งพระบรมราชาวาทและพระดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชและพระบรมวงศานุวงศ์ และจากผลการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนากับชนชาติไทยมีความสัมพันธ์แนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งในทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ความเป็นมาของชนชาติไทยมีความเกี่ยวเนื่องกับความเป็นมาของพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ นับตั้งแต่สมัยที่ชนชาติไทยมีประวัติศาสตร์อันชัดเจน ประชาชนชาวไทยก็ได้นับถือพระพุทธศาสนาต่อเนื่องตลอดมาจนกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์ของประเทศไทยเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนาพระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนไทยในทุก ๆ ด้าน รวมถึงการจัดการ

เรียนการสอนหรือการพัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ ดังเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา ดังนี้

คุณธรรม 7 ประการ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2558, น. 204) ได้อธิบายลักษณะของครูที่ดีไว้ในหลักธรรมหัวข้อ “กัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ” (Qualities of a good friend) ว่าเป็นองค์คุณของกัลยาณมิตร เป็นคุณสมบัติของมิตรดีหรือมิตรแท้ คือ ท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ ในที่นี้มุ่งเอามิตรประเภทครูหรือพี่เลี้ยงเป็นสำคัญ หรือเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า “คุณธรรม 7 ประการ” ประกอบด้วย

1. ปิโย เป็นคุณธรรมประการแรกของครู หมายถึง น่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม (Lovable; Endearing) ครูผู้ประกอบด้วยคุณธรรมประการแรกนี้ อย่างน้อยต้องมีธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ มีธรรมประจำใจอันประเสริฐ มีหลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ หรือธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อศิษย์โดยชอบที่เรียกว่า พรหมวิหารธรรม 4 ประการ คือ

1.1 เมตตา คือ ความรักปรารถนาดีอยากให้ลูกศิษย์มีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่ลูกศิษย์อย่างทั่วหน้า (Loving-kindness; Friendliness; Goodwill)

1.2 กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยเหลือให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของลูกศิษย์ (Compassion)

1.3 มุทิตา คือ ความยินดี ในเมื่อลูกศิษย์อยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อลูกศิษย์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อลูกศิษย์ได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป (Sympathetic Joy; Altruistic Joy)

1.4 อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง อันจะทำให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราขั่ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นผลจากการกระทำของลูกศิษย์อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุที่ลูกศิษย์ได้กระทำแล้ว พร้อมทั้งจะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดูในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะลูกศิษย์รับผิดชอบตนได้แล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลสมกับมารับผิดชอบของตน (Equanimity; Neutrality; Poise)

จะเห็นได้ว่า ครูผู้มีความน่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถามเมื่อประพฤติปฏิบัติตามหลักของพรหมวิหารธรรมข้างต้นยิ่งจะส่งให้เป็นผู้น่ารัก น่าเคารพ น่าศรัทธาของศิษย์มากยิ่งขึ้น รวมถึงเป็นผู้ไม่มีอคติมาเจือปนในการอบรมสั่งสอนศิษย์ด้วย

2. ครู เป็นคุณธรรมประการที่สองของครู หมายถึง น่าเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้อิโหน่อิเหน่ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย (Esteemable; Respectable; Venerable) ครูผู้ประกอบด้วยคุณธรรมประการที่สองนี้ต้องตั้งอยู่ในพละ 5 ประการ (สันติ บุญภิรมย์, 2557, น. 52) ดังนี้

2.1 ศรัทธาพละ (Power of Confidence) หมายถึง ความเชื่อในทางที่ดี

2.2 วิริยพละ (Power of Energy or Diligence) หมายถึง ความเพียรในทางที่ดี

2.3 สติพละ (Power of Mindfulness) หมายถึง ความระลึกได้

2.4 สมาธิพละ (Power of Concentration) หมายถึง ความแน่วแน่ จิตใจมั่นคง ไม่แตกไปในทางอำนาจของฝ่ายต่ำ ไม่ให้จิตใจฟุ้งซ่าน คำที่อธิบายคำว่าสมาธิได้ดี คือ “ใจลอย” เพราะควบคุมจิตใจไม่ได้

2.5 ปัญญาพละ (Power of Wisdom) หมายถึง ความรู้ ความรอบรู้

จึงกล่าวได้ว่า พละ 5 ดังกล่าว เป็นพลังทำให้เกิดความมั่นคง เพื่อให้ครูได้รับความศรัทธา ได้รับความเพียรพยายามหรือเกียจคร้าน มีความประมาท เกิดความฟุ้งซ่าน และเกิดความหลงตามลำดับ

3. ภาวนีนีโย เป็นคุณธรรมประการที่สามของครู หมายถึง นำเจริญใจ หรือน่ายกย่อง ในฐานะทรงคุณ คือ ความรู้และภูมิปัญญาที่แท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ๋ยอ้างด้วยความซาบซึ้งและภูมิใจ (Adorable; Cultured; Emulable) ครูผู้ประกอบด้วยคุณธรรมประการที่สามนี้ต้องประพฤติปฏิบัติตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ศิษย์ได้อย่างสมบูรณ์แบบ เริ่มตั้งแต่พฤติกรรม ความประพฤติ การปฏิบัติตัว การวางตัว การแต่งกายที่เรียบร้อย กริยาท่าทางสง่าผ่าเผย วาจาอ่อนหวานไม่มีโทษ มีความรู้ในศาสตร์เฉพาะของตนอย่างแท้จริง

4. วัตตวา จ เป็นคุณธรรมประการที่สี่ของครู หมายถึง รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี (Being a Counsellor) ครูผู้ประกอบด้วยคุณธรรมประการที่สี่นี้เรียกได้ว่า เป็นผู้ใช้ศิลปะวิธีการสอนได้เป็นอย่างดี 4 ประการ คือ ให้ศิษย์เข้าใจแจ่มแจ้ง เห็นคุณค่า มีกำลังใจ และเข้มแข็งขึ้นสำเร็จ หรือเรียกให้สัมพันธ์กันคือ แจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ล้า ร่าเริง (ทวีป อภิสัทธา, 2556, น. 9-10) ดังนี้

4.1 แจ่มแจ้ง “สันทสสนา” คือ ชี้แจงให้เห็นได้ชัดเจน

4.2 จูงใจ “สมาทปนา” คือ ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ

4.3 แก่ล้า “สมุตเตชชา” คือ เร้าใจให้อาจหาญแก่ล้า

4.4 ร่าเริง “สัมปหังสนา” คือ ปลอบขโลมใจให้สดชื่นร่าเริง

ทั้งนี้ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) (2558, น. 204) ได้อธิบาย วัตตวา อันเป็นคุณธรรมประการที่สี่ของครูไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรมเพิ่มเติมว่า อรรถกถาชื่อว่า ข้อ 1 ปลดเปลื้องความเขลาหรือความมืดมัว ข้อ 2 ปลดเปลื้องความประมาท ข้อ 3 ปลดเปลื้องความอึดคร้าน ข้อ 4 สัมฤทธิ์การปฏิบัติ

ดังนั้น ครูผู้มีลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 เมื่อประกอบด้วยคุณธรรมประการที่สี่นี้ย่อมจะสามารถอบรมสั่งสอนลูกศิษย์ให้เข้าใจแจ่มแจ้งในเนื้อหาที่สอนได้ เห็นคุณค่าของความรู้ที่ได้รับไปได้ มีกำลังใจในการจะนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ทั้งเพื่อตนเองและส่วนรวมได้ และเข้มแข็งร่าเริงเพราะเห็นคุณค่าจากประโยชน์ที่จะได้รับการนำความรู้ นั้น ๆ ไปใช้อย่างถูกต้องหรือเรียกให้สัมพันธ์กันคือ “ชี้ให้ชัด ชวนให้ปฏิบัติ เร้าให้กล้า ปลุกให้ร่าเริง หรือ แจ่มแจ้ง จูงใจ แก่ล้า ร่าเริง” ได้

5. วรนักขโม เป็นคุณธรรมประการที่ห้าของครู หมายถึง อดทนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา ซักถาม คำเสนอ และวิพากษ์วิจารณ์ อดทนฟังได้ไม่เบื่อไม่ฉุนเฉียว (Being a Patient Listener) ครูผู้ประกอบด้วยคุณธรรมประการที่ห้านี้ต้องเป็น 5 ดี ให้กับลูกศิษย์ได้สัมผัสคือ

- 5.1 เป็นคนดีให้ลูกศิษย์ได้คบ
- 5.2 ให้ลูกศิษย์เรียนรู้แต่เรื่องดี ๆ
- 5.3 ให้ลูกศิษย์คิดอย่างคนดี
- 5.4 ให้ลูกศิษย์อยู่ในสถานที่ดี ๆ
- 5.5 ให้ลูกศิษย์เป็นคนดี

ครูผู้มึลักษณะของครูที่ตึยค 4.0 จึงควรสร้างหลัก 5 ดี ดังกล่าวให้ศิษย์ได้สัมผัสและเรียนรู้อย่างครบวงจร เพื่อให้ศิษย์เป็นคนดีอันเป็นเป้าหมายปลายทางของการจัดการเรียนรู้ เพราะเมื่อเป็นคนดีแล้วสิ่งดี ๆ ย่อมตามมา

6. คัมภีร์รุจ กถัง กัตตา เป็นคุณธรรมประการที่หกของครู หมายถึง แฉงเรื่องล้าลึกได้สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจและให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป (Able to deliver deep discourses or to treat profound subjects) ครูผู้ประกอบด้วยคุณธรรมประการที่หกนี้ต้องมีความสามารถในการสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาสาระได้อย่างล้าลึก ลึกซึ่งรวมถึงครูต้องสามารถอธิบายเรื่องยาก ๆ ให้กลายเป็นเรื่องง่ายต่อการเข้าใจของศิษย์ อย่างน้อยครูต้องมีความสามารถตามลักษณะการทำเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย (สันติ บุญภิรมย์, 2557, น. 54) ดังนี้

6.1 ให้ศิษย์เกิดความคิดรวบยอดในเนื้อหาสาระของแต่ละหัวข้อเรื่องที่จะทำการสอนเสียก่อนแล้วจึงทำการสอนในรายละเอียดต่อไป โดยการชี้ให้เห็นถึงหัวข้อสำคัญ ๆ ที่เป็นโครงสร้างของรายวิชา หรือโครงสร้างของแต่ละหัวข้อในการสอนแต่ละครั้ง

6.2 แสดงเหตุผลให้ศิษย์รับรู้รับทราบในการเรียนรายวิชานั้น ๆ ว่าเป็นรายวิชาหลัก รายวิชาบังคับ รายวิชาสัมพันธ์ หรือรายวิชาเลือก พร้อมทั้งแสดงเหตุผลความจำเป็นที่ต้องเรียนในแต่ละรายวิชา

6.3 สรุปเนื้อหาสาระให้ศิษย์ได้ดูเป็นตัวอย่าง เพื่อให้ศิษย์สามารถสรุปเนื้อหาที่เรียนมาได้ โดยเฉพาะใจความสำคัญและการสรุปต้องนำไปสู่การปฏิบัติได้ คุณค่าของความรู้ถึงการปฏิบัติได้อย่างดีเลิศจึงก่อให้เกิดปัญญาได้

การอธิบายเรื่องยาก ๆ ให้กลายเป็นเรื่องง่าย ๆ ของครูผู้มึลักษณะของครูที่ตึยค 4.0 ก็เปรียบได้กับการหยางของที่คว่ำขึ้น หรือการเปิดไฟในเวลามืด เพื่อให้ศิษย์ได้รับความรู้ความเข้าใจเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคลอย่างเหมาะสม

7. โน จัฏฐานะ นิโยชเย เป็นคุณธรรมประการที่เจ็ดของครู หมายถึง ไม่ชักนำในอูฐาน คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย (Never exhorting groundlessly; Not leading or Spurring on to a useless end) ครูผู้ประกอบด้วยคุณธรรมประการที่เจ็ดนี้ต้อง รู้จักและแนะนำศิษย์ไปในทางที่ถูกที่ควร วิธีการแนะนำศิษย์ไปในทางที่ถูกที่ควรมียุ่ 3 ประการ (วิไล ตั้งจิตสมคิด, 2554, น. 158-159) คือ

- 7.1 นิคคหวิธิ หมายถึง การใช้วิธีการชูกำลราบ
- 7.2 ปคคหวิธิ หมายถึง การใช้วิธีการยกย่องชมเชย
- 7.3 ทิฏฐานคคหวิธิ หมายถึง การใช้วิธีการกระทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง

ครูผู้มีลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 จึงควรพัฒนาทักษะในการแนะนำสั่งสอนศิษย์ เพื่อให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสมกับศิษย์แต่ละคนได้วิธีการต่าง ๆ และวิธีการหลัก ๆ สามารถแนะนำศิษย์ได้ด้วยการชูกำลราบ การยกย่องชมเชย และการกระทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง เป็นต้น

ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ตามนัยแห่งพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส

ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ตามนัยแห่งพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสแต่ละองค์ มีความสำคัญต่อการพัฒนาลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 เป็นอย่างมากดังรายละเอียด (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2540, น. 1-20 และ น. 75-90) ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ครูอาวุโส เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2522 มีข้อความที่เกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 มี 3 ประการ คือ

“ความเป็นครูนั้นประกอบขึ้นด้วยสิ่งที่มีคุณค่าสูงหลายอย่าง อย่างหนึ่งได้แก่ ปัญญา คือความรู้ที่ดีที่ประกอบด้วยหลักวิชาอันถูกต้อง ที่แน่นแพ้นกระจางแจ้งในใจ รวมทั้งความฉลาดที่จะพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ตลอดจนงานกิจที่จะทำ คำที่จะพูดทุกอย่างได้ โดยถูกต้อง ด้วยเหตุผลอย่างหนึ่งได้แก่ ความดี คือ ความสุจริต ความเมตตากรุณา เห็นใจ และปรารถนาดีต่อผู้อื่นโดยเสมอหน้า อีกอย่างหนึ่งได้แก่ ความสามารถ ที่จะเผื่อแผ่และถ่ายทอดความรู้ความดีของตนเองไปยังผู้อื่นอย่างได้ผล ความเป็นครูมีอยู่แล้ว ย่อมฉายออกให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ด้วย.....ผู้ที่มีความเป็นครูสมบูรณ์ในตัว นอกจากจะมีความดีด้วยตนเองแล้ว ยังจะช่วยให้ทุกคนที่มีโอกาสเข้ามาสัมพันธ์เกี่ยวข้องบรรลุถึงความดีความเจริญไปด้วย”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ผู้เข้ารับพระราชทานปริญญาบัตร ณ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม พุทธศักราช 2503 มีข้อความตอนหนึ่งเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ว่า

“ผู้ที่เป็นครูอาจารย์นั้น ใ้ว่าจะมีแต่ความรู้ในทางวิชาการและในทางการสอนเท่านั้นก็หาไม่ ต้องรู้จักอบรมเด็กทั้งในด้านศีลธรรม จรรยา และวัฒนธรรม รวมทั้งให้มีความสำนึกรับผิดชอบในหน้าที่ด้วย”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชได้พระราชทานพระราชดำรัสเนื่องในวันการศึกษาสัมพันธ์ ณ วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร เมื่อวันที่ 15 มีนาคม พุทธศักราช 2512 มีข้อความตอนหนึ่งเกี่ยวกับลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ว่า

“ผู้ที่**เป็นครู**จะต้องนึกถึงความรับผิดชอบ เพราะว่าถ้า**เป็นครู**แล้ว ลูกศิษย์จะต้องนับถือได้ ต้องวางตัวให้เหมาะสมกับที่**เป็นครู** ไม่ใช่วางตัวอย่างหนึ่งแล้วมาสอนอีกอย่างหนึ่ง”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่คณะครูโรงเรียนราษฎร์ทั่วราชอาณาจักร ณ ศาลาภาภิรมย์ เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม พุทธศักราช 2513 มีข้อความตอนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ว่า

“**ครู**จะต้องตั้งใจในความดีอยู่ตลอดเวลา แม้จะเหน็ดเหนื่อยเท่าไรก็ต้องอดทนเพื่อพิสูจน์ว่า **ครู**นี้เป็นที่เคารพสักการะได้ แต่ถ้า**ครู**ไม่ตั้งใจตัวในศีลธรรม ถ้า**ครู**ไม่ทำตัวเป็นผู้ใหญ่ เด็กจะเคารพได้อย่างไร”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่คณะอาจารย์และนักเรียนโรงเรียนวังไกลกังวล ณ พระราชวังไกลกังวล หัวหิน เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พุทธศักราช 2513 มีข้อความตอนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ว่า

“**ครู**นั้นจะต้องให้ความรู้แก่เด็ก ๆ ด้วยความเมตตา ด้วยความหวังดี คือ ด้วยความเมตตาต่อผู้ที่เป็นลูกศิษย์ และด้วยความหวังดีต่อส่วนรวม เพราะถ้าส่วนรวมประกอบด้วยบุคคลที่มีความรู้ดี ส่วนรวมก็ไปรอด”

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชได้พระราชทานพระราชดำรัสแก่ครูอาวุโส ในโอกาสเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท วันเสาร์ที่ 21 ตุลาคม พุทธศักราช 2521 มีข้อความตอนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ว่า

“ถ้า**ครู**ไม่ห่วงประโยชน์ที่ควรจะห่วง หันไปห่วงอำนาจ ห่วงตำแหน่ง ห่วงสิทธิ์ และห่วงรายได้กันมากเข้า ๆ แล้วจะเอาจิตใจที่ไหนดมาห่วงความรู้ ความดี ความเจริญของเด็ก ความห่วงใยในสิ่งเหล่านี้ก็จะค่อย ๆ บั่นทอนทำลายความเป็น**ครู**ไปจนหมดสิ้น จะไม่มีอะไรดีเหลือไว้พอที่ตัวเองจะภาคภูมิใจหรือผูกใจใครไว้ได้ **ความเป็นครู**ก็จะไม่มีค่าเหลืออยู่ให้เป็นที่เคารพบูชาอีกต่อไป”

พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสแต่ละองค์ที่ยกมา จะเห็นได้ว่าลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ต้องมีองค์ประกอบหลายส่วน เช่น ปัญญา ความดี ความสามารถ ความรู้ทางวิชาการ ความรู้ทางการสอน ความสามารถในการอบรมศีลธรรม จรรยา และวัฒนธรรม ความสำนึกรับผิดชอบในหน้าที่ ต้องวางตัวให้เหมาะสมกับการ**เป็นครู** ต้องตั้งอยู่ในความดี ต้องให้ความรู้แก่ศิษย์ด้วยความเมตตา มีความหวังดีต่อส่วนรวม ไม่ห่วงประโยชน์ส่วนตน เช่น อำนาจ ตำแหน่ง สิทธิต่าง ๆ รายได้ เป็นต้น มีความหมั่นขยัน อุทิศสัพเพทกเพียร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ หนักแน่น อดทน อดกลั้น สำรวมระวังความประพฤติ อยู่ในระเบียบวินัย มีแบบแผนชีวิตที่ดีงาม ซื่อสัตย์ จริงใจ วางใจเป็นกลาง ไม่มีอคติ มีความสามารถพิเศษ มีหน้าที่พิเศษ มีความศรัทธาในความเป็นครูอย่างแน่วแน่ เป็นต้น

จากข้อสรุปของพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสข้างต้นทำให้มองเห็นพระอัจฉริยภาพด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่ทรงยึดหลักสำหรับการศึกษาในสิ่งต่าง ๆ ใน 3 รูปแบบ (กองบรรณาธิการนิตยสารมาสุก, 2559, น. 9-10) ดังนี้

1. การศึกษาเชิงลึก

การศึกษาเชิงลึก คือ การศึกษา วิเคราะห์ เพื่อการเข้าถึงและเข้าใจในหลักการได้อย่างถ่องแท้จนเชี่ยวชาญแล้วจึงนำไปใช้ปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม เพื่อสร้างสรรค์คุณประโยชน์ต่าง ๆ หรือสามารถนำไปใช้แก้ไข ตอบโจทย์ ปัญหาที่พบเจออยู่ในบ้านเมืองนั้นได้อย่างถูกต้อง เข้าใจ และตรงจุด

2. การศึกษาแบบแนวกว้าง

การศึกษาแบบแนวกว้าง หมายความว่า นอกจากมีความรู้ในเรื่องวิชาการต่าง ๆ ในเชิงลึกแล้ว ยังต้องมีความรู้รอบตัว หรือเรียนรู้วิชาการอื่น ๆ ให้เข้าใจ มองเหตุและปัจจัยรอบ ๆ ด้านควบคู่กันไป เพื่อที่จะนำสิ่งที่ได้ศึกษามานั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเห็นผล เช่น

2.1 ด้านภูมิศาสตร์ คือ ให้ความเคารพภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่รอบ ๆ ตัว เพราะสิ่งแวดล้อมของแต่ละสถานที่แต่ละภูมิภาคต่างกัน ต้องลักษณะดิน น้ำ ลม ไฟ ทุก ๆ อย่าง มาวิเคราะห์ให้ละเอียดแล้วจึงค่อยนำไปศึกษาร่วมกับหลักวิชาการเพื่อให้เกิดการประยุกต์

2.2 ด้านสังคม พระองค์ท่านจะทรงเน้นเรื่อง “คน” ความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม หลักปฏิบัติ ค่านิยมของท้องถิ่นต่าง ๆ มาวิเคราะห์ เพื่อที่จะสร้างสรรค์หรือแก้ไขสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างตรงจุด ตรงกับความต้องการของผู้คนในพื้นที่จริง ๆ

ดังนั้น การศึกษาควรมีทั้งแนวลึกและแนวกว้างรวมเรียกว่า “องค์รวม” คือ จะต้องไม่ยึดหลักตำรา วิชาการ หรือเทคโนโลยีแต่เพียงอย่างเดียว เพราะอาจจะไม่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม หรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่แต่ละท้องถิ่น ดังนั้น รูปแบบในการศึกษาสิ่งต่าง ๆ ของพระองค์ จึงเป็นการศึกษาในมิติที่ทั้งลึกและกว้าง ซึ่งท้ายที่สุดจะนำไปสู่การศึกษาในอีกมิติหนึ่งซึ่งเรียกว่า “การศึกษาแบบยั่งยืน”

3. การศึกษาแบบยั่งยืน

การศึกษาแบบยั่งยืน คือ การศึกษาเพื่อถ่ายทอดทักษะ ความรู้ ที่พระองค์มีไปสู่อีกบุคคลหนึ่ง เพื่อให้เขาเหล่านั้นนำผลึกความรู้จากสิ่งที่พระองค์ได้ทรงศึกษานั้น ไปสู่การปฏิบัติหรือวางเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและนำคุณประโยชน์และความรู้ที่พระองค์ได้ทรงเพียรศึกษานั้น ไปต่อยอด ถ่ายทอด หรือแนะนำให้กับบุคคลต่าง ๆ อีกทอดหนึ่ง ทำให้องค์ความรู้ที่พระองค์ได้ทรงศึกษานั้นไม่หายไปไหน อีกทั้งยังทำให้ผู้คนบางกลุ่มใช้เป็นแนวทางในการศึกษาต่ออีกชั้นหนึ่ง และศึกษาต่อกันเป็นทอด ๆ จนเกิดเป็นรูปแบบการศึกษาแบบยั่งยืนเพื่อพัฒนาหรือแก้ไขสิ่งต่าง ๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ยกตัวอย่างเช่น “ทฤษฎีของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นตัวอย่างในการศึกษาแบบยั่งยืนที่เห็นได้ชัดเจน เพราะเป็นทฤษฎีที่พระองค์ทรงคิดขึ้นโดยมีเจตนาที่จะทำให้ผู้คนในสังคมรู้จักใช้ชีวิตภายใต้การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างมั่นคง ผล คือ ผู้คนนำไปต่อยอด ศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับทฤษฎีของพระองค์ท่าน เพื่อนำมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตัวเองและสังคมอย่างเหมาะสม จนเป็นที่รู้จักและยอมรับกันในวงกว้าง

การศึกษาแบบยั่งยืนจึงเป็นเป้าหมายสุดท้ายในการจัดการศึกษาที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในวงการศึกษาไทยควรนำไปปรับใช้และดำเนินรอยตามเบื้องพระยุคลบาท เพื่อการพัฒนาที่ครอบคลุมสมบูรณ์ สอดคล้อง และมีเสถียรภาพของประเทศไทยในที่สุด

ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 จากผลการวิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ บุญภิรมย์ ได้เขียนอธิบายสรุปลักษณะของครูที่ดีในทัศนะของรองศาสตราจารย์ธีรศักดิ์ อัครบวร ไว้ ซึ่งเป็นข้อสรุปที่ได้จากการวิจัยที่ได้ทำการศึกษาอย่างกว้างขวางทั้งการศึกษาประเภทบุคคล และประเภทหน่วยงาน เป็นการศึกษาในลักษณะของงานต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ.2520 ถึงปี พ.ศ.2535 พบว่า ลักษณะของครูที่ดีในยุค 4.0 (สันติ บุญภิรมย์, 2557, น. 61-64) ประกอบด้วย 1) คุณลักษณะส่วนตัวเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นที่ศรัทธาของศิษย์ 2) คุณลักษณะทางวิชาการและงานครูเกี่ยวกับความสามารถทางด้านความรู้และความสามารถในการสอนที่เป็นงานหลักของครู และ 3) คุณลักษณะทางด้านสังคมเกี่ยวกับการสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างบุคคลต่าง ๆ ที่ครูมีส่วนเกี่ยวข้องด้วยโดยเฉพาะศิษย์ ครูต้องมีความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่วนกลุ่มอื่น ๆ มีส่วนช่วยให้ความสัมพันธ์ภาพหลักเป็นไปด้วยความราบรื่นด้วยดี จากการสรุปของรองศาสตราจารย์ ดร.สันติ บุญภิรมย์ ดังกล่าวข้างต้น รองศาสตราจารย์ธีรศักดิ์ อัครบวร ได้เขียนเนื้อหาโดยละเอียดไว้ในหนังสือเรื่อง “ความเป็นครูไทย” โดยแบ่งลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ออกเป็น 3 ด้าน (ธีรศักดิ์ อัครบวร, 2545, น. 68-72) ดังนี้

ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ด้านส่วนตน ผลการวิจัยพบว่า

1. ความประพฤติดี หมายความว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ต้องประพฤติปฏิบัติตนเองดีทั้งระหว่างที่อยู่ในห้องเรียนและนอกห้องเรียน การประพฤติตนดีของครูเป็นแบบอย่างให้แก่ศิษย์ในการยึดถือปฏิบัติเป็นแนวทางต่อไปได้

2. มีความใฝ่รู้ดี หมายความว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ต้องพยายามศึกษาหาความรู้ โดยการประชุมทางวิชาการ อบรม สัมมนา การศึกษาต่อ หรือการศึกษาค้นคว้าเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง พร้อมทั้งการศึกษาวิจัยเพื่อนำผลการวิจัยมาใช้ในการแก้ปัญหาการเรียนการสอน และอื่น ๆ ให้ครูได้ขึ้นชื่อว่าเป็นบุคคลที่มีความทันสมัยด้านความรู้ในทางวิชาการ

3. สุขภาพกายดี หมายความว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ต้องมีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ทั้งนี้ เนื่องจากครูต้องปฏิบัติงานหนักและภาระหน้าที่ความรับผิดชอบมาก หากครูมีสุขภาพไม่ดีก็จะเป็นอุปสรรคต่อการทำหน้าที่ของครูได้

4. สุขภาพจิตดี หมายความว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ต้องมีสุขภาพจิตดีในตัวเอง ที่เกี่ยวกับความอดทนต่อการรบกวนทางอารมณ์ ความอดกลั้นต่อความโกรธ ความไม่พอใจ ความไม่พร้อม ความรู้สึกผิดหวังไม่ได้สมตั้งใจที่คาดการณ์ไว้ ทั้งนี้ เนื่องจากความแตกต่างระหว่างบุคคลของศิษย์ (Individual difference) ทั้งในด้านการเรียนการสอนในห้องเรียนและการจัดกิจกรรมอื่น ๆ นอกห้องเรียน หรือแม้กระทั่งการดำเนินชีวิตประจำวันของศิษย์ที่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของครู ดังนั้น สุขภาพจิตที่ดี จึงหมายถึง การควบคุมตนเองได้ดีในการครองตน ครองคน และครองงานของครูเอง

5. บุคลิกภาพดี หมายความว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 เป็นความน่าเลื่อมใสเชื่อถือในตัว ของบุคคลอันเกิดขึ้น เมื่อบุคคลได้พบเห็นบุคคลอีกคนหนึ่ง สำหรับครูกับบุคลิกภาพดีเป็นการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เมื่อศิษย์ได้พบกับครูก็เกิดความน่าเชื่อถือขึ้นกับครู มีความรู้สึกดี ๆ กับครู บุคลิกภาพดีของครูสามารถจูงใจให้ศิษย์มีความสนใจ ต้องการเรียนได้อีกทางหนึ่ง ดังนั้น บุคลิกภาพดีสามารถปรุงแต่งหรือเสริมเพิ่มเติมได้ เช่น การแต่งกายที่เหมาะสมตามโอกาส มารยาททางสังคม

การพูดในโอกาสต่าง ๆ ทักษะทางการสอน และการยิ้มแย้ม แจ่มใส บ่งบอกถึงการมีอารมณดี หากครูได้ปฏิบัติตนในด้านต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาดีแล้วก็เป็นบ่งบอกได้ว่า ครูมีบุคลิกภาพดี

6. ความตรงต่อเวลา หมายความว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 มีการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ที่เป็นไปตามเวลาที่ได้กำหนดไว้ ครูกับการตรงต่อเวลามีความสัมพันธ์กันอย่างสูง เนื่องด้วยการสอนของครูในชั้นเรียนได้กำหนดไว้ตามตารางเวลา หรือที่เรียกว่า ตารางสอน ครูต้องทำการสอนให้เต็มเวลา เมื่อครูเป็นผู้รักษาเวลาได้ดี ทำให้เกิดความน่าเชื่อถือ น่าเคารพ และเกิดความศรัทธาในตัวครูขึ้น

7. เจตคติที่ดีต่อศิษย์ หมายความว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ต้องมีความรู้สึกที่ดี ๆ กับศิษย์ พร้อมทั้งจะช่วยเหลือทำให้ศิษย์ได้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างเต็มตามศักยภาพและอัตภาพในทุก ๆ ด้าน โดยครูต้องถือว่า ศิษย์คือตัวแทนของครูด้วย หรืออาจจะเปรียบเทียบได้ว่าศิษย์คือกระจกเงาของครู ก็ว่าได้

8. ความสามารถในการพูด หมายความว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ต้องสามารถพูดได้หลากหลายลักษณะ หลายรูปแบบ เช่น ครูมีความสามารถในการพูดเพื่อกระตุ้นเร้าให้ศิษย์เกิดความสนใจใฝ่เรียน ความสามารถในการอธิบายประกอบเนื้อหาสาระในบทเรียนก่อให้เกิดความเข้าใจโดยง่ายแก่ศิษย์ และในขณะเดียวกันครูต้องพูดจาชัดถ้อยชัดคำ ออกเสียงให้ถูกต้องทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพราะศิษย์จะได้นำเป็นตัวอย่างได้

จะเห็นได้ว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ด้านส่วนตน อย่างน้อยต้องมีความประพฤติดี มีความใฝ่รู้ดี สุขภาพกายดี สุขภาพจิตดี บุคลิกภาพดี ตรงต่อเวลา มีเจตคติที่ดีต่อศิษย์ และมีความสามารถในการพูด จึงจะช่วยให้การจัดการเรียนรู้ยุคใหม่ประสบความสำเร็จได้

ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ด้านวิชาการและงานครู ผลการวิจัยพบว่า

1. รอบรู้วิทยาการกว้างขวาง หมายความว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ต้องมีความรู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ นอกเหนือจากวิชาที่ตนเองทำการสอน เพราะวิชาการต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันโดยธรรมชาติของศาสตร์อยู่ในตัวเอง จึงเรียกว่า มีความรอบรู้ทางด้านวิชาการ ในขณะเดียวกัน ครูควรนำความรู้ดังกล่าวไปใช้ในการแนะนำศิษย์ในด้านต่าง ๆ อย่างรอบด้านเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อศิษย์

2. มีความรู้ในวิชาที่สอนดี หมายความว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ต้องมีความรู้ในวิชาที่สอนเป็นอย่างดี โดยรู้กว้างควบคู่กับการมีประสบการณ์ด้านการสอนในรายวิชานั้น ๆ เป็นอย่างดี การแสดงให้เห็นว่าครูมีความรู้ในวิชาที่สอนดีนั้นต้องหมั่นศึกษา ค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมและเมื่อมีโอกาสครูต้องแสดงออกให้เห็นชัดเจนว่า ตนเองมีความรู้ในวิชาที่สอนเป็นอย่างดี

3. มีความรู้ในวิธีสอนดี หมายความว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ต้องมีความรู้ในเรื่องวิธีสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาสาระการเรียนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีต่อศิษย์ เพราะในแต่ละเนื้อหาสาระของหัวข้อในบทเรียนครูต้องพิจารณาในการเลือกใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริม กระตุ้น และให้เกิดผลดีกับการเรียนรู้ของศิษย์อย่างมีคุณภาพ

4. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หมายความว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ต้องพยายามหาแนวทางใหม่ให้เกิดขึ้นกับงานของครู ทั้งในด้านการสอนใหม่ ๆ และการศึกษาหาความรู้ใหม่มาประกอบการสอนจากแหล่งความรู้ต่างๆ เช่น จากรายงานการวิจัย วารสารวิชาการต่าง ๆ รวมถึงลงมือทำวิจัยด้วยตนเอง อย่างน้อยต้องสามารถทำวิจัยในลักษณะ R to R (Routine to Research) คือ

นํางานที่ทำอยู่เป็นประจำไปสู่งานวิจัยให้ได้ ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครู เป็นอย่างมาก และจะส่งผลดีต่อความรู้ ความสามารถของศิษย์อย่างยั่งยืนและกว้างขวางขึ้นอย่าง เป็นรูปธรรม

5. เจตคติต่อวิชาชีพ หมายความว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ต้องมีความรู้สึที่ดี มีความ ภาควุมิใจต่อการประกอบวิชาชีพครู มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงานตามบทบาท หน้าที่ในความ รับผิดชอบ ในการสอน และงานบริหารที่ตนเองได้มีโอกาสเข้าไปช่วยเหลือให้งานสำเร็จลุล่วงไป ด้วยดีอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลสูงสุดต่อหน่วยงาน สามารถรับความรู้สึกจากบุคคล รอบข้างได้ เช่น จากศิษย์ เพื่อนครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และประชาชนทั่วไป อย่างมีสติ และต้อยอด ในเชิงสร้างสรรค์

6. มีความสามารถในการปรับบทเรียนให้เหมาะกับผู้เรียน หมายความว่า ลักษณะของครูที่ ดียุค 4.0 ต้องมีความสามารถในการปรับเนื้อหาสาระให้ทันสมัย เนื่องด้วยวิชาการมีการเปลี่ยนแปลง อยู่เสมอ ครูต้องนำความรู้ใหม่เข้ามาใช้สอนในบทเรียนนั้น ๆ หรืออาจจะมีการเพิ่มเติมเนื้อหาสาระ ความรู้ใหม่ ๆ ให้กับนักเรียนอยู่เสมอ

7. มีความเข้าใจศิษย์ หมายความว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ต้องมีความเข้าใจในความ แตกต่างของศิษย์แต่ละคนเป็นอย่างดี เนื่องด้วยศิษย์มีความแตกต่างกันทั้งในด้านฐานะความเป็นอยู่ ความสนใจในการเรียน ความสามารถทางสมอง สติปัญญาที่แตกต่างกัน และสภาพปัญหาของแต่ละ คนที่มีอยู่ เมื่อครูมีความเข้าใจศิษย์ดีแล้วจะสามารถหาวิธีการสอนที่เหมาะสม สามารถช่วยเหลือ แนะนำในเรื่องต่าง ๆ ได้ตามความเหมาะสมของศิษย์แต่ละคนได้เป็นอย่างดี เพื่อให้ศิษย์มีความ เจริญก้าวหน้าตามความแตกต่างของศิษย์แต่ละคน

8. มีความสามารถในการใช้กลยุทธ์ทางการสอน หมายความว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ต้องมีความสามารถในการจูงใจ ได้รับความสนใจให้ศิษย์ได้สนใจในการสอน ตรงต่อเวลา การประยุกต์ใช้ความรู้สู่การปฏิบัติ มุ่งเน้นให้ศิษย์ได้รู้จักกับการคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น มีความรู้ สนุกกับการเรียน พร้อมทั้งมีการมอบหมายงานให้ศิษย์ได้ไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม เป็นการ เรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมให้ศิษย์เป็นคนรักการเรียน ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ ในขณะเดียวกัน ศิษย์ต้องม ีความสามารถในการเพิ่มศักยภาพด้านวิชาการให้กับตนเองเสมอเช่นกัน เช่น ศิษย์ได้ทดลองทำ ข้อสอบจากแหล่งต่าง ๆ การจัดการเรียนการสอนที่ให้ศิษย์มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การทำโครงการ การมอบหมายงานให้ทำเป็นกลุ่ม รวมถึงกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ด้านวิชาการและงานครู อย่างน้อยต้องประกอบด้วย ครอบรู้วิชาการกว้างขวาง มีความรู้ในวิชาที่สอนดี มีความรู้ในวิธีสอนดี มีความริเริ่มสร้างสรรค์ เจตคติต่อวิชาชีพ มีความสามารถในการปรับบทเรียนให้เหมาะกับผู้เรียน มีความเข้าใจศิษย์ และมี ความสามารถในการใช้กลยุทธ์ทางการสอน เป็นต้น

ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ด้านสังคม ผลการวิจัยพบว่า

1. สัมพันธภาพที่ดีกับศิษย์ หมายความว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ต้องมีสัมพันธภาพที่ดี ต่อกันทางด้านการอบรมสั่งสอนศิษย์ให้เป็นคนดีของสังคมและให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่าง มีความสุข โดยเป็นทั้งผู้นำและผู้ตามที่ดี

2. สัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนครู หมายความว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ต้องทำงานร่วมกับ เพื่อนครูคนอื่น ๆ ในลักษณะของการทำงานเป็น (Teamwork) จัดสรรความรับผิดชอบงานในหน้าที่

ร่วมกันด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และให้ทำงานสอนร่วมกันของโรงเรียนให้สำเร็จ บรรลุเป้าหมายได้ด้วยดีอย่างมีคุณภาพ และเกิดประสิทธิผลสูงสุดในวงกว้าง

3. สัมพันธภาพที่ดีกับผู้ปกครอง หมายความว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ต้องสัมพันธภาพที่ดีกับผู้ปกครองเพราะทั้งครูและผู้ปกครองต่างมีหน้าที่ในการส่งเสริมให้ศิษย์/ลูกมีความเจริญก้าวหน้า รุ่งเรือง ตามศักยภาพที่ควรจะเป็นพร้อมทั้งร่วมมือกันแก้ไขปัญหาของศิษย์/ลูก ร่วมกับทั้งครูและผู้ปกครองอย่างใกล้ชิด

4. สัมพันธภาพที่ดีกับบุคคลทั่วไปในชุมชนท้องถิ่น หมายความว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ต้องให้ความร่วมมือเชื่อมสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลในชุมชนแวดล้อม

จึงกล่าวได้ว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 จากผลการวิจัยทั้ง 3 ด้านดังกล่าว ล้วนมีความสำคัญ และแต่ละด้านมีเป้าหมายในการนำไปใช้ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับผู้นำไปปรับประยุกต์ใช้เป็นสำคัญ เช่น เดอ ลูเซีย (De Lucia, R.C., 1994 อ้างอิงใน วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2557, น. 27) ได้กล่าวถึงลักษณะของครูที่ดีไว้ตามลำดับ คือ 1) ครูต้องมีความรู้ในเรื่องที่จะสอนดี 2) ครูต้องให้เกียรติผู้เรียน 3) ครูต้องมีความเป็นกัลยาณมิตร และมีความเอื้ออาทรต่อผู้เรียน 4) ครูต้องทำบทเรียนให้ น่าสนใจ 5) ครูต้องเรียบเรียงสาระของการสอนได้อย่างมีระเบียบต่อเนื่อง

จะเห็นได้ว่า เดอ ลูเซีย ได้ให้ความสำคัญของความรู้ คือ เป็นผู้มีความรู้ดี (สุวิชาโน) ไว้ในลำดับแรก ส่วนผลการสำรวจความคิดเห็นของครูจำนวน 200 คน ในปี 2542-2543 เกี่ยวกับคุณลักษณะของครู จากมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2557, น. 27) กลับพบว่า คุณลักษณะของครูเน้นไปในทาง “สุสาสนโน” คือ การสอนดีเป็นหลักตามลำดับ คือ 1) มีความตั้งใจจริงที่จะสอน 2) มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย 3) มีคุณธรรมจริยธรรม มีความยุติธรรม 4) เข้าใจและเอาใจใส่ผู้เรียน 5) มีความรู้ที่จะสอน

สรุปได้ว่า ทั้งจากการมองตนเองของครูเอง และจากการมองของผู้เรียนมีข้อสรุปตรงกันอยู่หลายข้อ เมื่อพิจารณาความเห็นจากการมองของผู้เรียนจะเห็นได้ว่า เน้นไปที่ “สุปฏิป็นโน” คือ การปฏิบัติตนดี เป็นลำดับต้น ๆ และเพื่อการพัฒนาตนเองของครูให้เป็นครูยุค 4.0 ที่มีประสิทธิภาพ (Effective Teacher: ET) ผู้เขียนเห็นว่า ครูจะต้องมีการพัฒนาทั้ง 3 ด้าน ไปพร้อม ๆ กัน เพื่อความสมดุลอย่างยั่งยืนและสามารถพัฒนาตนเองบนเส้นทางวิชาชีพไปสู่เป้าหมายสูงสุดได้

สรุป

ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 มีมากมายหลายแบบและการที่จะยอมรับว่า ครูที่ดีจะต้องมีลักษณะอย่างไหน ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของแต่ละบุคคล แต่เมื่อพิจารณาตามบริบทของสังคมไทย และความเชื่อมสัมพันธ์กับการพัฒนาผู้เรียนที่สามารถนำมาเป็นหลักยึดในการพัฒนาตนเองของครูได้ จึงสามารถนำหลักในการพิจารณาลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 มาพิจารณาใน 3 ด้านหลัก ๆ คือ

1. ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา

ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ตามนัยแห่งพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ปิโย ครู ภาวนีโย วัตตา วจณักขโม คัมภีร์ญจ กลัง กัตตา โน จัญฐาเน นियोชเย

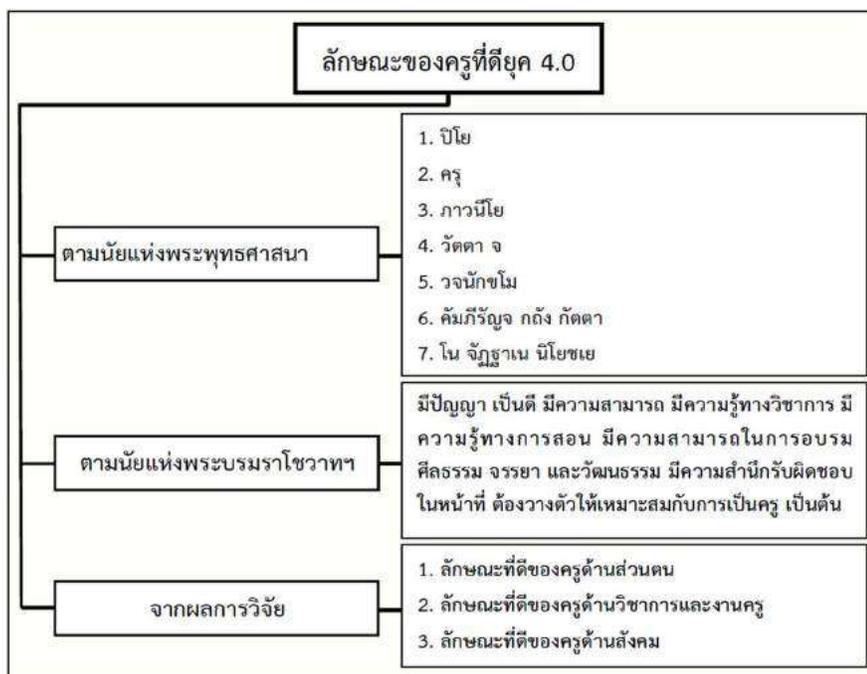

2. ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ตามนัยแห่งพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส

ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ตามนัยแห่งพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสสรุปได้ว่า ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ต้องมีองค์ประกอบหลายส่วน เช่น ปัญญา ความดี ความสามารถ ความรู้ทางวิชาการ ความรู้ทางการสอน ความสามารถในการอบรมศีลธรรม จรรยา และวัฒนธรรม ความสำนึกรับผิดชอบในหน้าที่ ต้องวางตัวให้เหมาะสมกับการเป็นครู ต้องตั้งอยู่ในความดี ต้องให้ความรู้แก่ศิษย์ด้วยความเมตตา มีความหวังดีต่อส่วนรวม ไม่หวังประโยชน์ส่วนตน มีความหมั่นขยัน อุทิศสละชีพเพื่อผู้อื่น เสียสละ หนักแน่น อดทน อดกลั้น สำรวมระวังความประพฤติ อยู่ในระเบียบวินัย มีแบบแผนชีวิตที่ดีงาม ซื่อสัตย์ จริงใจ วางใจเป็นกลาง ไม่มีอคติ มีความสามารถพิเศษ มีหน้าที่พิเศษ มีความศรัทธาในความเป็นครูอย่างแน่วแน่ เป็นต้น

3. ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 จากผลการวิจัย

ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 จากผลการวิจัย ประกอบด้วย ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0 ด้านส่วนตน ด้านวิชาการและงานครู และด้านสังคม

ภาพที่ 4 ลักษณะของครูที่ดียุค 4.0

.....

๘ เอกสารอ้างอิง ๘

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2540). **ประทีปแห่งการศึกษา : พระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสด้านการศึกษา**. กรุงเทพฯ ฯ: ศุภสภาลาดพร้าว.
- กองบรรณาธิการนิตยสารมาสุก. (2559). **เราจะทำแบบในหลวง ศึกษาแบบในหลวง**. กรุงเทพฯ ฯ: อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา. (2560). **พิมพ์เขียว Thailand 4.0 โมเดล ขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน**. กรุงเทพฯ ฯ: นานามีบุ๊กพับลิเคชันส์.
- ทวีป อภิสัทธี. (2556). **สอนเป็น สอนดี สอนเก่ง**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ ฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรศักดิ์ อัครบวร. (2545). **ความเป็นครูไทย**. กรุงเทพฯ ฯ: ก.พลพิมพ์ (1996).
- ธีรังกูร วรบำรุงกุล. (2560 ก). **กฎหมายการศึกษา**. จันทบุรี : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- _____. (2560 ข). **ความเป็นครู**. จันทบุรี : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2558). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. (พิมพ์ครั้งที่ 30). กรุงเทพฯ ฯ: มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 (2560, 6 เมษายน). **ราชกิจจานุเบกษา**. เล่ม 134 ตอนที่ 40, หน้า 1-90.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2554**. (ครั้งที่พิมพ์ 2). กรุงเทพฯ ฯ: นานามีบุ๊กพับลิเคชันส์.
- วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2557). **คุณลักษณะอาจารย์ ในเอกสารโครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง “การพัฒนาศักยภาพผู้บริหาร คณาจารย์ และบุคลากร”**. กรุงเทพฯ ฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- วิไล ตั้งจิตสมคิด. (2554). **ความเป็นครู**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ ฯ: โอเดียนสโตร์.
- สันติ บุญภิรมย์. (2557). **การบริหารจัดการในห้องเรียน**. กรุงเทพฯ ฯ: ทริปเพิ้ล เอ็ดดูเคชั่น.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). **ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ ฯ : ชุมชนุสสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.